

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Szarvas, Melinda

Title: „...A második körben hozzád kerülök...” : Benedek Miklós, Mintha emberekből állna, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2014

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Szarvas, M. (2015). „...A második körben hozzád kerülök...” : Benedek Miklós, Mintha emberekből állna, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2014. Apokrif Online, 2.5.2015.
<https://apokrifonline.wordpress.com/2015/05/02/a-masodik-korben-hozzad-kerulok/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Szarvas Melinda

„...A második körben hozzád kerülök...”

(Benedek Miklós, *Mintha emberekből állna*, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2014.)

Benedek Miklós 2012-ben megjelent *Nem indul hajó* című első kötetét 2014-ben követte a második a *Mintha emberekből állna*. A fiatal vajdasági költőnek ez a két év láthatóan elég volt ahhoz, hogy lírájában jelentős változásokat tudjon felmutatni. Az az első kötet erejét mutatja, hogy Benedeknek nem kellett attól pironkodva elfordulnia, az az önkritika azonban, amellyel a szerző ráértett azokra a pontokra, melyekben az újragondolás szükséges volt, valamint azokra, amelyek folytathatóknak bizonyultak, már a második kötet sikerét garantálja. Benedek Miklósnak aligha volt ez elsődleges írói célja, mégis igazolta azt az Apokrif 2012/nyári számában megjelent, az első kötetéről szóló kritikában tett megjegyzésemet, miszerint „A *Nem indul hajó*t követő Benedek Miklós-kötetben bizonyára tovább tökéletesedik a tökéletlenség. Ez egy jó első kötet, lehet rá alapozni.”

Először pár szót magáról a könyvről, ugyanis a *Mintha emberekből állna* kiállításában és szerkesztésében is jócskán felülmúlja Benedek első kötetét. A mostani kiadvány tervezője és illusztrátora a szintén vajdasági grafikus Blaskó Árpád, aki nemcsak izgalmas, röntgenfelvételek variálásával létrehozott kollázsaival van jelen a kötetben, de a borítón és a ciklusokat bevezető oldalakon feltűnik: egyedi tipográfiát is alkalmazott. Magát a szöveget pedig ezúttal Buzás Márta helyett Brenner János szerkesztette: a *Mintha emberekből állna* valóban kötet benyomását kelti, nem pedig ugyanazon szerző által megírt versek gyűjteményét, és a ciklusok is valóban felépített egységei a kötetnek.

A *Nem indul hajó* által bemutatott egyik alapvető helyzet, illetve téma volt az otthonmaradás kényszerűsége, amit már a kötet címe is kifejezésre juttatott. A *Mintha emberekből állna* verseiben azonban a megszólaló már nem kiszolgáltatottja a körülményeknek, a helyzeteket lehetőségekként ismeri fel, akként értelmezi azokat és döntéseket hoz. Személyesebb költészet a második köteté, ugyanakkor nem személyeskedő, inkább karakánabb, ami határozott hangnemet és szükséges szikárságot ad a költeményeknek. A második kötet elsőhöz méretezése nem pusztán látszólag minden kreativitást nélkülöző kritikus mánia, Benedek maga hozza párbeszédbe eddigi kiadványait. Ennek bizonyításául csak egyből, a *Kikötő* című versből idézzek, a második kötetben szereplő költemény egyik sora így hangzik: „A hajó ma reggel minden gond nélkül elhagyta a kikötőt.” (46.) Amivel erősebb hang a *Mintha emberekből állna* köteté az az, hogy bár a hajó már elindult, a hangsúly nem az utazáson, az elhagyáson, hanem továbbra is a maradáson van, ezúttal azonban már döntés és nem tehetetlenség eredményeképpen.

A magyar vajdasági irodalom talán legtöbbet elemzett költeménye Domonkos István *Kormányeltörésben* című műve, melyet szerzője 1971-ben írt Svédországban. Súlyosan leegyszerűsítve azt lehet mondani, Domonkos verse az emigránslétről szól az éppen elvesztett nyelven. Épp az a kiszolgáltatottság jelenik meg a soraiban (talán legismertebb, sokféle szituációban megfogalmazott „élet jönni / vágni engem nyakon” sorokban is), melyekkel Benedek Miklós legújabb költeményeiben szembehelyezkedik, lehangsúlyosabban épp a Domonkos-költeményt újragondoló művében, az *elnök vezér* címűben. „Sokan menni külföldre / kofferban szalonna / két kiló kenyér / én ennek örülni / itthon lenni csend / élet esténként / simogatni engem halántékon.” (43.) Az talán már ebből a rövid idézetből is kiderül, hogy Benedek költeményének nyelve nem olyan kíméletlenül pontos, mint Domonkosé. Annak azonban, hogy a fiatal költő is megtartja a főnévi igenevekkel érzékeltetett eltávolodást, annyi jelentősége mégis csak van, hogy az ő megszólalója otthon kerül közel a nyelvvesztéshez – abszurdig víve a szituációt azért, mert egyedül marad, ha ő nem is, rajta kívül mindenki távozik. Ezen a ponton kapcsolódik össze Benedek *elnök vezér* című költeményével az ugyancsak a *Nématérképekről* ciklusban szereplő *Exodus*: „Mára csak

én maradtam a faluban. / Meg néhány kutya, amely hűségesen követ / [...] / Az utolsó lakosok, / egy meddő ruszin házaspár, / tavaly októberben hagyták el a falut. / Utána már csak néhány átutazóval találkoztam. / Hívtak, hogy menjek velük, / de maradtam. / És tovább is maradni fogok.” (51.) Ebből is látszik, hogy a kötet kompaktsága nemcsak a szerkesztő munkájának eredménye, de Benedek Miklós maga is szorosra fűzte a kapcsolatot a versek és a ciklusok között is. Mert noha joggal kijelenthető, hogy a második részben vannak azok a költemények, melyeknek központi témája a *tér*, az *otthonhoz való viszony*, épp az idézett *elnök vezér* című darab szerepelhetne akár az első *Napokról és évekről* ciklusban is, ha szerzője az eddig vizsgált aspektus helyett például a hagyományhoz való viszony érzékeltetését kívánta volna hangsúlyozni. Csakhogy – ebben Benedeknek igaza van – ez a szempont ezzel a verssel kapcsolatban különösebb figyelemirányítás nélkül is előtérbe kerül, ahogy tehát az első ciklus több darabjában is.

Az első rész első versének címe: *Már egy hete – a Mintha emberekből állna* több darabjában is megidézi József Attila alakját, és/vagy egy-egy versét (további példa a *Hangokkal úszó dinnyék* című költemény. A már emlegetett Domonkos mellett megidéződik még Kosztolányi Dezső a közhelyessége okán kevésbé sikerült *Esti* című versben, olvasható Weöres Sándor 100. születésnapja tiszteletére írt költemény *Le printemps* címmel, és szerepel a kötetben *Nádas Péter: Temetés* című írás is. Ezek a megidézések nem minden esetben jelentenek értelmezői viszonyt az elődök által fémjelzett irodalmi hagyománnyal, azokban az esetekben azonban, amikor mégis, akkor Benedek túllép a tisztelettudó, jól nevelt költőutód szerepén és bátran továbbgondolja a kiválasztott műveket, másfajta pozíciót jelenítve meg. A Domonkos-vers esetében erről már volt szó, most a *Hangokkal úszó dinnyék* című költemény a merengő passzívtól eltérő, cselekvő magatartást tanúsító megszólalóját idézem: „Egy lépést teszek a folyó közepe felé, / és merítőhálómmal egyenként a partra emelek / minden egyes úszó dinnyét.” (38.) Az is látható, hogy Benedek Miklós egyaránt megidézi a magyarországi és vajdasági magyar irodalmi hagyomány alakjait is, elmosni a határokat e két kategória között azonban nem sikerül. A *határ*, főleg a második ciklus darabjaiban, központi képként szerepel. „a limeseken túl / nem találom a helyem / az érintetlen erdő megriaszt / a hidak nélküli zabolátlan folyók / akadályozzák a továbbhaladást / sehol egy útjelző tábla / városok sincsenek / csak koszos kis falvak” (33.) – olvasható a ciklusnyitó *Az utazó* című vers legelején. A kötet azonban nem gondolkodik erről sematikusan és közhelyesen, a *Nárciszokkal körülvett* című költeményben említett lányokról például már az olvasható, hogy „átmásznak a kerítéseken, / a zsalugátereket betörik, / és a tükrökön is áthatolnak.” (37.) A kötet közepére helyezett *Sár* azonban már címében is a vajdasági irodalom egyik mindenkorban legalapvetőbb képét, a port, illetve a sarat idézi meg. Állásfoglalásként is olvasható ez költemény. „a mai napig szeretek a sárban fürdeni. / valamikor a sár mindegyik fajtáját szerettem. / később kitapasztaltam, hogy nyári zápor után, / mikor a tűzforró porra esik az eső, / akkor legkellemesebb a bőrömnök, / [...] / az a lényeg, hogy az arcomat is süllyeszem bele, / hisz csak így hat igazán az elmémre. / igazából csupán ezért csinálom, / a testemnek, azt hiszem, nincs rá szüksége.” (51-52.) A *Mintha emberekből állna* több verséből is egy időn kívülálló, kvázi törzsi, ősi világ képe is kibontakozik. A *Sár* utolsó sorai mellett ezt erősíti az *Indiánok* című költemény, az *Arról, hogyan pusztult el a városunk*, vagy a kötet végén olvasható *Emberek és állatok* ciklus több darabja is, például a *Sámának a telepen*.

Formák terén Benedek második összeállítása nem kísérletező, ám sokszínű. A szerző az első kötethez képest talán még bátrabban köteleződik el a rímtelen prózaversek mellett (ez talán már az eddigi idézetekből is kiderült), a pársorostól az egészen hosszú szövegekig húzódó skálán. A rímek helyett több esetben is a ritmus az, ami meghatározza a költeményeket, e szempontból kiemelkedő a *Hétvége* című. A kötetben egy szöveg szerepel, amely a formát helyezi előtérbe. Ez egy sajátos hangvételi szonett, mely a *Mintha emberekből állna* legmegcsináltabb verse: szándék(oltság) érződik rajta és ez értelemszerűen

nem tesz jót neki. A szonett-formában megjelenített szerelmi témájú szövegről akkor lehetne nyugodt szívvel megállapítani, hogy a szerelmi költészeti hagyománnyal szemben írt ironikus reflexió, ha a forma nem törné kerébe a szöveget. A *Felbasz, hogy téged nem basz fel* című versről van szó, melynek az eddig boncolgatott problémák miatt címe sem ironikusnak, inkább hatásadásznak és olcsónak tűnik. Más lehetett volna a helyzet, ha maga a vers is olyan flegma és laza, mint a cím. A költemény második versszakát idézem: „hogy még csak rám sem szólsz, / ha rossz helyre téved a kezem, / és még csak nem is gúnyolódsz, / pedig oly sokszor vétkezem;” (25.) Kétségtelen, hogy a *kezem* és a *vétkezem* rímhelyzetbe hozható, utóbbi szó azonban annyiból stílusidegennek bizonyul, hogy leginkább talán a kilencvenes évek fiúbandáinak szövegvilágát idézi, mely megmosolyogtató nosztalgia ugyan, ám Benedek Miklós verséből bántóan kiugrik.

A harmadik ciklus, az *Újra csendes*, a kötet leginkább zavarba hozó része. Háborús tematikájú írásokat tartalmaz. A zavart a megfogalmazottak és a forma egyaránt okozzák. Ezek prózai szövegek, kár, hogy nem akként vannak közölve. A kötet egységét nem gyengítette volna, hogyha a versek mellett egy ciklusnyi rövid novellát is tartalmazhat. Elkerülhetetlenül fel is merül a kérdés, vajon ezek a szövegek a fiatal szerző első prózakötete felé mutatnak-e? Prózaverseknek nem a hosszuk miatt nem nevezhetem őket, nincs „verstulajdonságuk”. Nem az ENTER gomb tesz verssé egy szöveget és a *Mintha emberekből állna* korábbi darabjai arra engednek következtetni, hogy ezt Benedek Miklós is tudja. Ha a formai ügyetlenkedéstől eltekintünk, a szövegek többsége tartalmát tekintve sem hoz újat. Az az egész kötetre jellemző, hogy verseiben Benedek hétköznapi szituációkat és eseményeket emel témává, a megjelenített világ szűk, az események időtartama rövid: a szövegeknek már ez is ad némi privát jelleget, melyet jótékonyan erősít a kiérezhető érintettség, személyesség (anélkül, hogy a költeményeket mindez negédesen intimmé tenné). Az *Újra csendes* ciklus darabjai közül is azok emelkednek ki, melyeket az imént említett személyesség jellemez. Ilyen például a *Karácsonyi ének*, vagy a NATO bombázás megkezdését tematizáló *Tokkal, biciklivel*. A kötet utolsó ciklusa a *Lapok és poharak* számozott úgynevezett kártyaverseket tartalmaz. Az egymással szorosan összefüggő művekben a játék és az élet fűződik össze, az egész ciklust izgalmas atmoszféra jellemzi. Az ugyanazon a helyszínen, ugyanazokkal a szereplőkkel megírt költemények mintha egy film jelenetei lennének, a kocsmái, füstös környezet egy falusi western világot idéz. A játék foglalja keretbe Benedek *Mintha emberekből állna* című kötetét. Mind a könyv elején, mind a végén szerepel egy szöveg a ciklusok során kívülre helyezve, melyeknek téma a foci. A kötetnyitó *Flóris* című (és *verses montázs* alcímű) költemény Albert Flóriánról, illetve egy Üllői úti meccs emlékééről szól, a záró darab pedig címe pedig *Gólszerzők*.

Benedek Miklós második kötete bátor lírai teljesítmény, mely erősödő költői öntudatot mutat. Az egységes ciklusokba rendezett versek nemcsak egymáshoz, de az olvasóhoz is közel kerülnek. Tartalmas kötet a *Mintha emberekből állna*, sokáig kitart.